

הפעלה 11 - שחרור הכותל במלחמת ששת הימים

רציונאל:

מוצעים לכם כאן מספר קישורים וכתובים מספר רעיונות לאן אפשר להוביל את השיעור. בסוף המערך ישנם קישורים לרעיונות נוספים רבים ולקטעי קריאה קשורים - כיוון שהחומר כל כך רחב וכדאי שכל מורה / מדריך יעשה את מה שמתחבר לו, לעצמו ולכיתה. המטרה שלנו היא לקרב את התלמיד לירושלים, ואת ירושלים לליבו של התלמיד.

פתיחה - לא יוצא מהבית

- נשחק משחק: יש תלמיד שיושב על כיסא ולא מוכן לקום. תלמידים אחרים צריכים לגשת אליו (כדאי בהצבעה ושהמורה יזמין כדי שלא יוצר בלגן), ולשכנע אותו לקום. השכנועים יכולים להיות רבים ומגוונים (למשל: צבע טרי, הרב הראשי נכנס, האוטובוס הגיע) והתלמיד מחליט אם לקום או לא. ברגע שקם – תלמיד אחר מתיישב ומסע השכנועים מתחיל מחדש. כך מספר פעמים.
- נסכם את המשחק: ראינו שיש סיבות בגללן לא מוכנים לקום מהכיסא, ויש סיבות שכן מוכנים. ישנו אדם אחד ש-19 שנה לא הסכים לקום מהכיסא. כלומר הוא קם מהכיסא בבית, אך לא יצא מפתח הבית... לאדם הזה קוראים הרב דוד כהן. הוא מכונה "הרב הנזיר" כי גזר על עצמו נזירות (כלומר לא להסתפר, לא לשתות יין וכו'), כל עוד הר הבית נמצא בשליטה ירדנית.
- נתלה על הלוח תמונה של הרב הנזיר (נספח 1) ונרחיב: הרב הנזיר היה בתקופת הקמת מדינת ישראל. לפני הקמת המדינה היה אפשר להגיע למקומות הקדושים (קבר רחל, מערת המכפלה, הכותל המערבי והר הבית). הם היו בשליטה בריטית (אנגלים) אך הייתה אפשרות גישה אליהם. עם הקמת המדינה פרצה מלחמת העצמאות. התוצאות של המלחמה היו טובות, אך היה חסרון אחד ענק: המקומות הקדושים עברו לשליטה ירדנית והגישה אליהם נאסרה. הרב הנזיר ראה זאת והצטער מאוד. את צערו הוא הביע בנדר: לא אצא מפתח ביתי עד שתהיה גישה למקום בית ה' – הר הבית. וכך שנה אחר שנה עמד הרב הנזיר בנדרו. בביתו התקיימו מניינים לתפילה ומי שרצה לפגוש בו – בא אליו. כך במשך 19 שנה (!!!) עד למלחמת ששת הימים. במלחמת ששת הימים זכינו לשחרר את המקומות הקדושים ואת הר הבית והכותל. בשחרור נכח גם הרב הראשי לצה"ל, הרב גורן. הוא נזכר מיד ברבותיו – הרב צבי יהודה הכהן קוק והרב הנזיר, ושלח ג'יפ מיוחד להביא את שניהם לכותל להיות נוכחים ברגעים המרגשים וההסטוריים הללו.

גוף הפעילות – מי עוד התגעגע?

- נאמר לתלמידים: ראינו את הגעגוע העז של הרב הנזיר. אך האם רק הוא התגעגע?
- נשמיע את השיר "ירושלים של זהב" של נעמי שמר
<https://www.youtube.com/watch?v=O2RoCNeM9B0>
- נשמע את תחושות התלמידים בעקבות השיר, ונאמר כי לפי השיר כולם התגעגעו...
 - נתלה על הלוח תמונה של החומה (איפה שהיום כיכר צה"ל), ולידה תמונה באותו מקום - של ילדים מציצים מבעד לחומה (נספח 2).
 - נאמר לתלמידים שזאת החומה אליה מתכוונת נעמי שמר כשאומרת "העיר אשר בדד יושבת ובליבה חומה". חומה זו חצתה את העיר ומנעה מאיתנו להגיע ללב ולהגיע לבית – להר הבית ולכותל המערבי... זו החומה בגללה לא יצא הרב הנזיר מהבית במשך 19 שנה!
 - נאמר לתלמידים: למרות שהייתה חומת אבן בלב ירושלים, הלב לא הפך ללב אבן. ליבו של כל יהודי המשיך לפעום בעוז ולצפות שתיפול החומה, שנזכה להגיע להר הבית לכותל המערבי, למקומות הקדושים. היהודים המשיכו להתגעגע...
 - נראה כי ישנם כמה אנשים – וכל אחד מהם תרם נדבך נוסף לאהבה לירושלים ולגעגוע אליה:
 - הילדים שחיו באותה תקופה ולא הכירו משהו אחר
 - נעמי שמר שמייצגת את המעגל הלאומי
 - הרב גורן והרב הנזיר שמייצגים את אלה שהכירו את המצב לפני והמצב אחרי
 - החיילים ששחררו, וייצגו את כל הדורות – באו בשליחות כולם (סיפור על כך – בהצעות העשרה).
 - נסביר כי להתגעגע אפשר למשהו שמכירים ויודעים (למשל לאבא ולאימא, לחופש, וכו'), אבל אפשר גם למשהו שלא מכירים ומאוד רוצים להכיר. וזה מה שקרה כאן. בפועל מי ששחרר את ירושלים היו חיילים – נערים בני 19 שנה שנולדו בדיוק עם קום המדינה, ולא הכירו את ירושלים ללא חומה. ולמרות זאת הגעגוע בער בליבם.
 - נחזור לתחילת השיעור, לרב הנזיר שיצא מהבית לאחר 19 שנה...
 - נשאל: איך לדעתכם הרגיש הרב הנזיר באותו מעמד בו זכה להגיע לכותל?
 - נזכיר את הרב גורן, הרב הראשי הצבאי, שנכח אף הוא באותו מעמד, ונקריא את דבריו:

חיילי ישראל, אהובי העם, ה' עמכם גיבורי החיל!

מדבר אנוכי אליכם מרחבת הכותל המערבי, שריד בית מקדשנו.

בע"ה, חמ"ד של חופש תשע"ז
בסימן 50 שנה לאיחוד ירושלים

"נחמו נחמו עמי, יאמר אלוהיכם". זה היום קיווינו לו, נגילה ונשמחה בישועתנו. חזון כל הדורות נתגשם לעינינו: עיר האלוקים, מקום המקדש, הר הבית והכותל המערבי, סמל הגאולה של העם, נגאלו היום על ידכם, גיבורי צבא ההגנה לישראל. קיימתם היום בזה את שבועת הדורות: "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני." אכן, לא שכחנו אותך ירושלים, עיר קודשנו ובית תפארתנו. בשם כל קהל ישראל בארץ ובגולה, הנני מברך בשמחה עילאית: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה." לשנה הזאת בירושלים הבנויה!

- נאמר לתלמידים שאחרי שחרור הכותל הוסיפה נעמי שמר בית נוסף לשיר, המבטא את שמחת החזרה לעיר העתיקה.

סיכום: מאחורי הלוחמים – סיפור (יש לבדוק מידת התאמת הסיפור לכיתה)

מענדל מווילנה היה יהודי פשוט. לא סיפרו עליו אגדות וניסים, אבל הכול ידעו כי כשמזכירים בנוכחותו את עיר-הקודש – מזנק הוא ממקומו כנשך-נחש וכל-כולו מתלהט ביקוד-אש: "ירושלים! ירושלים!..."

"יום אחד אעזוב הכול ואסע לירושלים!", היה תמיד אומר. בימי חג ומועד היה הבא לביתו של ר' מענדל מוצאו מסב עם בני-נוער. בשעת ערב מאוחרת היה מספר למאזיניו מסיפורי ירושלים.

ר' מענדל לא נלאה מלספר – והסיפורים יפים כל-כך: ירושלים של דוד ושלמה, ירושלים של מלכים ומורדים, ירושלים המתגוננת נואשות נגד גייסות הרומאים. ובין סיפורי המלחמות היה שוזר ממעשיהם של יהודים כרבי יהודה הלוי, הרמב"ן ורבי יהודה החסיד, שבאו לירושלים. סיפור רודף סיפור ואגדה רודפת אגדה. בסיימו את סיפוריו היה ר' מענדל פורש ידיו כלפי מעלה ופוצח בניגון חסידי על המילים "לשנה הבאה בירושלים".

שנת תש"ד; מחנה המוות טרבלינקה. כאן שולט בגלוי מלאך המוות. כאן אין חג ומועד. והנה הגיע ראש-השנה. ליד הגדר המחושמלת עומדים ר' מענדל ושני צעירים שנותרו מן החבורה. "מה נבקש?", שואל אחד הצעירים, יצחק שמו.

"נבקש – לשנה הבאה בירושלים!", משיבו ר' מענדל בקול תקיף. עיניו של ר' מענדל נשואות הרחק-הרחק, אל מעבר לגדרות ולעשן המשרפות. לרגע נדמה לו כי הוא רואה את עיר דוד באופק. הוא מאמץ את עיניו וכל שריר שבפניו נמתח, והעיר נמוגה בעשן העולה מן הכבשנים. "בוא, ר' מענדל", שומע הוא קולות נעלמים, "צא מן המחנה הזה, התרומם ושוט מזרחה".

ערב ירד על טרבלינקה. ליל ראש-השנה. יושב ר' מענדל עם שני הצעירים, וכל אותו הלילה מספר מסיפורי ירושלים, כמו אז בביתו שבווילנה. דמעות חונקות את גרונותיהם בהקשיבם

בע"ה, חמ"ד של חופש תשע"ז
בסימן 50 שנה לאיחוד ירושלים

לסיפוריו. כאן נשמע בכיו של הכותל המערבי על בניו הנשחטים, ושומעות הלבנים האדומות בכבשנים את סיפורי ההוד של אבני ירושלים.

מספר ר' מענדל על אנוסי ספרד ועל מרתפי האינקוויזיציה, על פרעות חמלניצקי ועל גזרות הצאר הרוסי. על רבבות יהודים נרדפים, שהמילה 'ירושלים' אימצה את רוחם בכל התלאות. פיו של ר' מענדל מוסיף למלמל ולספר, קולו כבר לא נשמע, הרעב והחולי התישו את הגוף, אך הנפש מוסיפה להקרין כוח ואור. זרם עובר בליבות שני הצעירים. לפתע – כמו על-פי פקודה – הם קמים לרקוד את הריקוד הנושן. שלושה שלדים חיים, מזי-רעב, נעים בריקוד חסידי. ריקוד שכזה לא ראתה עוד טרבליניקה: העיניים עצומות, הרגליים נעות בכוחות אחרונים, והגרונן מאמץ את מיתריו לשיר – "לשנה הבאה בירושלים".

מבין השלושה, רק יצחק נותר בחיים. הוא זכה ושרד ושם את פעמיו לארץ-ישראל, השתקע בשכונת בית-הכרם שבירושלים, שיקם את חייו, וניסה להתמודד עם העבר. רק ביום חג ומועד נפרד מאשתו ומילדיו ועלה להתבודד בלילה על הר ציון ולהשקיף על ירושלים העתיקה. כאן התייחד עם זכרו של ר' מענדל ועם סיפוריו המופלאים.

ליל כ"ח באייר התשכ"ז. חטיבת הצנחנים התמקמה בשכונת בית-הכרם. תדריך אחרון. בעוד כמה שעות יוצאים לקרב על שחרור העיר.

חיילים מנמנמים, אחרים כותבים מכתבים. אימהות ירושלמיות טובות מזמינות אותם לקפה ועוגה. אדם מבוגר ניגש אל אחד הצנחנים. "שלום", הוא אומר לו, "בבקשה ממך, בוא אל המקלט שבבית". במקלט התוודעו זה לזה. "נעים מאוד, שמי יצחק", אומר הוא לחייל המציג את עצמו.

אחרי שיחת חולין רגילה השתתק האיש לרגע, הביט לתוך עיני הצעיר ואמר: "בעוד זמן קצר אתה הולך לשחרר את ירושלים. הסכת ואספר לך סיפור". יצחק, ששרד ממחנה טרבליניקה, החל לספר את סיפורו, שהיה למעשה סיפורו של ר' מענדל מווילנה. כאשר סיים, ידע הצנחן מה משמעות הקרב שהוא יוצא אליו. באוזניו הדהדו דבריו האחרונים של יצחק: "זכות גדולה נפלה בחלקך, בני. הלילה, בצאתכם לשחרר את העיר, לא לבדכם אתם הולכים למערכה. רבבות הקדושים, אשר שם העיר הזאת חי על שפתיהם, ילוו אתכם בדרכם. יברך ה' וישמרך, בני".

השעה הייתה שתיים ושלושים לפנות בוקר. הגדוד פורץ לירושלים. החיילים מסתערים. הצנחן הצעיר נשכב לרגע מאחורי אבן ושוב קם ומסתער. בראשו הולמים דברי היהודי מבית-הכרם, היהודי מטרבליניקה, ודמותו של ר' מענדל מווילנה אינה מרפה ממנו. הוא מופיע מולו מבעד לפגזים, הוא עומד מאחוריו ומצווה: "קדימה, הכה בהם!; קדימה, סלק אותם מהעיר!".

ר' מענדל מסוכך עליו בידיו ואינו מניח לכדורי המוות לפגוע בו. לפתע מופיעים המוני 'מענדלים', עוטי כותנות פסים, ורבבות אחרים מכל קצווי תבל. מסיביר ומבוכרה, מתימן וממרוקו, מפולין ומגרמניה, מאושוויץ וממיידאנק; מן המאה התשע-עשרה ומדור החורבן. כולם נקבצו ובאו להשתתף בכניסה החגיגית לעיר-הקודש.

בע"ה, חמ"ד של חופש תשע"ז
בסימן 50 שנה לאיחוד ירושלים

בקול חנוק ובלתי-נשמע פונה הצנחן אל ר' מענדל ולוחש לו: "בזכותך, ר' מענדל! בזכות סיפוריך אנו כאן היום. בזכות ירושלים שנשאת אתה וכל היהודים במשך כל הדורות בליבותיכם ועל שפתותיכם. תודה לך, ר' מענדל, תודה!".

הצעות העשרה:

קישורים מקוונים:

סרטון של 40 שניות – רקע והישגים במלחמת ששת הימים

<https://www.youtube.com/watch?v=u1GMqat6jSw>

סרטון של כמעט שתי דקות על שחרור הר הבית והכותל (איכות של שנת 1967...)

<https://www.youtube.com/watch?v=l17p0fTNvf0&feature=related>

קישור למשחק רביעיות על ירושלים (משחק אמיתי, לא מקוון. צריך לגזור את הקלפים).

http://www.yeladim-edu.org.il/docs/yom_yerusalaim/reviit_jerusalem.pdf

קישור ליום ירושלים – פעילות, שירים ודין – עמודים 65-69

<http://www.reform.org.il/Assets/hey.pdf>

שירון ליום ירושלים

http://www.yeladim-edu.org.il/docs/yom_yerusalaim/Jerusalem_bashir.pdf

בע"ה, חמ"ד של חופש תשע"ז
בסימן 50 שנה לאיחוד ירושלים

"הנני כאן" – שיר

- נשמיע את השיר "הנני כאן" של יהורם גאון:

https://www.youtube.com/watch?v=ijPL6Yi8VRM&feature=player_embedded

וכמו הבור, להלך במדבר
זריחות רכות נשקו אותך פנים
שקיעות כבודות נשקו אותך צוואר.

כך ראיתך יושבת ומצפה
ובעיניך אור ועצב רב
כך לקחתיך איתי אל החופה
את היחפה עם כתר של זהב.

הנני כאן...

א. אני הולך אלייך כל ימי
אני הולך אלייך מסוננור
האבנים פוצעות את כפותי
אבל אני איני מרגיש דבר.

אני חוזר מארץ לא זרועה
מושיט ידי ללטוף את שערך
הנני כאן, אך כמו יונה פצועה
אני נופל תמיד מול שערך.

הנני כאן, כמו ציפורים חגות
הנני כאן, מביט מן הגגות
הנני כאן, כמו אבן בגדר.
כמו סלע, כמו באר
אני האיש אשר תמיד חוזר, חוזר.

ב. אני חוזר מאלף גלגולים
אני נזיר, בן מלך וקבצן
ובלילות בבכות השועלים
אני חולם וער בכך בו בזמן.
אני רואה אותך הרחוקה
כמו נסיכה שבויה במגדלים
בין סורגים יושבת ומחכה
אלוהים, האלוהים גדולים.

הנני כאן...

ג. ואת חיכית, כמו האבנים

